

AZ ÉN ELMESÉLETLEN TÖRTÉNETEM

70 évesen nehéz beszélni arról, ami velünk 10-11 évesen történt. A korombelieknél mindenkinek a saját története a nagybetűs történet, ha mégoly empátiával is hallgatják sorstársaik „élményeit”. Utódaink számára – akiknek most mesélünk – valószínűleg minden történet csak azért hihető, mert nagyszülei vagy dédszülei mondják el, akiket szavahihető embereknek tartanak. Ily módon talán nem felejtődnek el ezek a történetek, és akkor sok-sok későbbi generáció számára a mi életünk nem „csak” történelemnek marad meg.

Imádtam az apámat, akinek én voltam a mindene, egyetlen gyermeke. Ma is érzem a kezemet a kezében, amikor 6 évesen iskolába kísért, ami ugyan messze volt tőlünk, de épp ezért reggelente korábban indultunk el otthonról, hogy egy jó darabon gyalog mehessünk, kettesben legyünk. Közben mesélt, vicelődött, nagyokat nevtünk – ez volt a boldogság.

Nem tartott sokáig, 7 éves voltam, amikor először vitték munkaszolgálatra és mi anyámmal vasárnaponként Nagytarcsára mentünk el, ahol egy-két órára együtt lehettünk vele. Hol voltak azok a vasárnapok, amikor délelőttönként apu testvéreit látogattuk végig, akkor is kettesben...?

Aztán jött 1944. Harmadik emeleti ablakunkból zokogva néztem utána, ahogy viharkabátjában, valami hátizsákfélével lassan eltűnik a szemem elől. Tudtam, felfogtam, lehet, hogy soha többé nem látom őt viszont.

Aztán folytatódott. Jött a csillagosház (csak a kései utódok kedvéért: a hatóságok egyes házakat kijelöltek és Dávid csillaggal megjelöltek, ahová a zsidóknak össze kellett költözni, és a napnak csak egy bizonyos néhány órájában lehetett az utcára kimenni. Ez volt a gettó elődje.)

Mi az Ó utca 40-be költöztünk, valami távoli rokon 3 szobás lakásába, ahol vagy húszan vagy huszonötven zsúfolódtunk össze. Naponta éltük át a bezártság, a kényszerű együttlét, a permanens félelem iszonyú érzését és hiába voltunk gyermekkorúak, mindez felnőtte tett bennünket.

Aztán eljött október 15. Ez vasárnapra esett és a Budapesten lévő munkaszolgálatosok néhány

óra eltávozást kaptak. Apámmal együtt hallgattuk délben Horthy proklamációját, ujjongtunk, hogy vége a háborúnak, majd egy-két óra múlva a végső kétségbeesés lett úrrá rajtunk. Tudtuk, hogy ez a vég. Könyörögtünk apámnak, ne menjen vissza a századához, maradjon velünk, már úgyminden mindegy, legalább együtt vagyunk, de ő hajthatatlan volt, mert azt mondták nekik, ha valaki megszökik, akkor a többieket megtizedelik. Ezt ő soha nem vette volna a lelkére. Visszament. Soha többé nem láttam.

(A háború után, a zsidó gimnáziumban, napi rendszerességgel volt szó arról, kinek a hozzátartozója hol volt és mikor és honnan nem jött vissza. Az én esetemben az első angol órán derült ki, hogy megadta nekem annak a bajtársuknak a címét, aki onnan visszatért. Nem szóltam senkinek, anyámnak sem, egyedül mentem el hozzá. 11 éves voltam. És akkor ő mondta el, hogyan és miként halt meg apám, akinek az utolsó szava is az volt, hogy mi lesz a kislányommal. Nem mertem otthon elmondani, amit megtudtam, de anyám észrevette, hogy folyton sírok, és aztán végül kiszedte belőlem).

Szóval, mi ott maradtunk a csillagos házban és tudtuk, hogy naponta szedik össze a nyilasok az ilyen házban lakókat és elviszik valahova. Ha a ház előtt megállt egy autó, mi már szedelőzködünk, ami abból állt, hogy magunkra vettünk annyi ruhát, amennyit csak bírtunk, mert tudtuk, hogy mindent elvesznek tőlünk.

Anyámmal, nagynénémmel és unokatestvéremmel ún. svájci Shutzpass révén bekerültünk a Columbus utcai ún. nemzetközi védett táborba. Itt ideiglenes fatákolmányokban zsúfolódtunk össze, földön, falócákon ülve, fekvé, mint a heringek. Tisztálkodás a mínusz 10 fokos hidegben a szabad ég alatt, hideg vízben. Mindenkit beoltottak tífusz ellen, amitől nekem 40 fokos lázam lett, de gyógyszer persze semmi. Túléltem. A nemzetközi védettség persze nem akadályozta meg a nyilasokat, hogy megszállják ezt az intézményt. Összeterelték a többnyire nőkből, gyerekekből és öregekből álló tömeget, majd kiválasztották a még munkaképes nőket, akiket külön állítottak és valahova elvitték. Köztük

volt anyám is. Én ottmaradtam a nagynénimmel, akinek sikerült magát öregnek maszkírozni és a szintén gyerek unokabátyámmal. Bennünket aztán elhajtottak a gettóba.

Itt a Klauzál tér 13-ba kerültünk, egy szép régi ház harmadik emeletére. Ennek csak annyiban van jelentősége, hogy innen akartam szinte naponta leugrani, mert úgy éreztem, apa és anya nélkül már nem akarok élni. Szegény nagynéném teljesen odavolt, hisz most már ő felelt értem. Ma már nem tudom, honnan tudta meg, hogy apám nővérenek az akkor 20 éves lánya a nemzetközi Vöröskeresztnél tevékenykedik (mint később kiderült, benne volt az egyik zsidómentő szervezetben), elment hozzá és könyörgött neki, hogy valahonnan kerítse elő anyámat, mert nem tudja, mit csináljon velem. Én erről nem tudtam, de egy éjszaka azt álmodtam (a mai napig emlékszem az álomra és arra, ami megtörtént), hogy állok a széles lépcsőházban és látom, ahogy anyám jön fölfelé. Két napig egész nap ott strázsáltam és a harmadik nap – pontosan úgy, ahogy megálmodtam – megjött anyám.

Anyám és apám egyik húga a Teleki tér 5. sz. alatti nyilasházba kerültek. Anyám, a csodával határos módon, egy kisnyilással elküldött egy levelet a fentebb említett unokanővérem mamájának, és tudatta, hogy hol vannak. Így tudta meg az unokanővérem, aki végül is kiszöktette anyámat és a nagynénimet, oly módon, hogy mint Vöröskeresztes élelmet vihetett be a foglyoknak, de előbb végigjárta az épületet, míg rájuk talált és akkor kilökte őket a kapun, hogy segítsenek behordani az élelmiszeres zsákokat. És amint a kapun kívül voltak a két nőnek sikerült elvegyülni a tömegben és elmenekülni.

Ezt követően anyám és a nagynéném úgy döntöttek, nem várják meg, míg lezárják a gettót, ki kell onnan szöknünk, mert ott biztosan elpusztítanak bennünket. A keresztényeknek a gettó területéről való kiköltöztetése még tartott, így mi – egy kiscsüt hűző család mögé álltunk, mint akik segítenek a kocsit tolni – a Csányi utcán át „kisétáltunk” a gettó területéről.

Ekkor azután elkezdődött a kb. 5 héten át tartó bujkálásunk szinte leírhatatlan kálváriája.

A gettóból való kimenekülés után, jobb híján, visszamentünk az Ó utcába, a csillagos házba, mert

azt reméltük, hogy az elhagyott lakásba még nem költözött be senki és ott meghúzhatjuk magunkat.

Itt szólni kell ennek a háznak a házmesteréről. Ő azon ritka kivételek közé tartozott, aki a lehetőségeihez mérten segíteni igyekezett, ha maga nem is bújtatott el minket, de egy-egy éjszakára meghúzhattuk magunkat a házban, figyelmeztetett, ha baj volt és végül még helyet is szerzett, ahol elbújhatunk.

Visszamentünk tehát, de a házfelügyelő figyelmeztetett, hogy a lakásokba németek költöztek, így másnap innen el kellett mennünk.

Valami úton-módon eljutottunk a Kisfaludy utcába, egy elhagyott bútorgyár szuterénjébe, ahol a helység egy emeletes facipccsel ketté volt választva, és ahol nyilasok „vigyáztak” ránk, és amit „természetesen” az ott dekkoló zsidók fizettek. Emlékszem egy esetre, amikor az éjszaka kellős közepén hirtelen berontott két fegyveres kisnyilas és ordítva közölte, hogy a főtestvérnek (a főnöknek) azonnal adjunk össze 10.000 pengőt, mert különben az egész bandát kiviszik a Dunaparra és a Dunába lövik. Összejött a pénz. Aztán egy nap, akkor már javában folyt Pest ostroma, a naponta többszöri, szinte folyamatos bombázások, a pincénkbe is becsapott a bomba. Mi a felső priccsen voltunk és én csak arra emlékszem, hogy üvöltök, hogy anyu és válasz semmi és körülöttem minden elrepült és hullik rám a vakolat és minden remeg. A bomba, mint kiderült, a szomszéd házba csapott be (az orosz repülőbombák 45 fokos szögben romboltak), a közfalak leomlottak, és aki alul volt, mindenki meghalt vagy megsebesült, csak mi négyen úsztuk meg egy karcolás nélkül.

Másnap az épület másik részét, ahova behúzódtunk, ugyancsak lebombázták, így tovább kellett menekülni. De hová? A helyzet nagyon veszélyes volt, mert sötétedés után, akit az utcán találtak, szó nélkül agyonlőtték. Így volt olyan, hogy nyilvános WC-ben bújtunk el este, rettegve, nehogy valaki be találjon jönni.

Aztán a nagynénim kitalálta, igényeljünk ki egy elhagyott zsidó lakást. Ehhez valami iszonyú nagy vakmerőség kellett, hogy a két nő bemenjen az eljáróságra (a mostani önkormányzat) azzal a mesével, hogy most menekültek el az oroszok elől – és bementék egy akkor épp felszabadult Pest-környé-

ki helység nevét – itt vannak két gyerekkel, adjanak nekik valami lakást. Az unokabátyám sapkáját az orráig be kellett húzni, hogy a vörös haja és szeplői ne áruljanak el bennünket. És, csodák csodájára, kiutaltak az Aradi utcában egy ilyen lakást. Rettentes lelkiállapotban mentünk oda, egyrészt, mert az a tudat, hogy bemegyünk egy zsidó lakásába, akikkel ki tudja, mi történt már azóta, másrészt a félelem, hogy ha nem megyünk, akkor mi történik velünk, ha éjszakára nem lesz fedél felettünk. Ezt mi gyerekek is éppúgy átéltük, mint a felnőttek, de elképzelhető, hogy őket ez még inkább megviselte.

Tehát bementünk a lakásba, csomagunk persze nem volt szinte semmi, de a legnagyobb baj az volt, hogy iszonyúan éhesek voltunk. Fűteni nem volt mivel, éhesek voltunk és még villanyt se mertünk gyújtani, remélve, hogy nem vesznek rólunk tudomást és ráadásul pokolian féltünk a bombázástól (a lakás a második emeleten volt), hiszen már kétszer átéltük, hogy ránk omlott a ház.

Leginkább az éhezést és a bombázástól való félelmet nem bírván, másnap lementünk a pincébe – akkor már Pesten mindenki ott élt – azzal, hogy lesz, ami lesz.

Ezek után a nagynéném kimerészkedett az utcára két bombázás között és hozott magával egy kis krumplit, amit – mint kiderült – valahonnan lopta. Alighogy feltettük a közös tűzhelyre főni, megjelent a nyilas házparancsnok, élet és halál ura, és közölte, amennyiben egy órán belül nem szerzünk valamilyen igazolást arról, hogy nem vagyunk zsidók, elvitet minket. Otthagyva csapot-papot, krumplit, leléptünk. Az unokabátyámmal még évtizedek múlva is a háborús emlékeink közül azt tartottuk az egyik legszörnyűbbnek, amikor a várva várt ennivalót ott kellett hagyni.

Aztán megint jött a nyilvános WC, az egy éjszakás valahol való elbújás. Budapest ostromának utolsó napjai egyikén anyámnak eszébe jutott, hogy a Róbert Károly körúton lakik egy ismerőse, és az talán ad nekünk menedéket. Akkor is az Ó utcából futottunk el. A Ferdinánd hídtól a Lehel utcán mentünk, ahol az egyik oldalon házak voltak, a másik oldalon viszont a Lehel téri templomon kívül egyetlen épület sem volt még, így szabad prédája voltunk a bombáknak, ágyúlövedéknek, géppisztolyosorozatoknak. Szorosan összebújva, a fal mellett rohantunk, ahogy csak a lábunk bírta, és azon imádkoztunk, ha valami lövedék eltalál bennünket, akkor egyszerre haljunk meg. Így jutottunk el az Aréna (a mai Dózsa György) útig, ahol aztán ki-

derült, hogy az úttest már a frontvonal, amin nem lehet átmenni, mert ott biztosan lelőnek. És nem volt más választás, ugyanezen az úton vissza kellett menni.

Ha belegondolok, ezt a távolságot az Ó utcától a Dózsa György útig egy felnőtt ember legalább 40-50 perc alatt tudja megtenni gyalog. Elképzelni sem tudom, hogy mennyi idő alatt jártuk akkor mi meg és főleg azt nem, hogy abban a leromlott testi és lelki állapotban hogy bírtuk végigcsinálni, különösen visszafelé, amikor teljesen kilátástalan volt a helyzetünk.

És akkor megint az Ó utcai házmester segített. A háború előtt az Ó utca az utcalányok utcája is volt. A házmester ismert egyet közülük, akinek épp gyereke született és szüksége volt pénzre, így ez a nő befogadott minket a Rózsa utcában lévő lakásába. A gyerekeknek mákfőzettel átítatott cumit adott, hogy szegény ne bőgjön állandóan és többnyire az én dolgom volt ringatni.

Ekkor már az ostrom utolsó napjait éltük és végképp nem volt mit enni. Amikor az első orosz katona bejött a pincébe és miután megállapította, hogy „nyemcű nyet” (németek nincsenek) rám esett a tekintete, aki valami rongyokon, meglehetősen élettelennek kinézve, feküdtem. A tolmács révén megkérdezte, mi van velem. Anyám közölte, hogy már négy napja egy falatot sem ettem és olyan gyenge vagyok, hogy nem tudok felkelni. Ekkor kiment és egy tele csajka étellel jött vissza, mint kiderült, ez az orosz scsi volt. Anyám kávéskanalanként adta nekem, majd napokig ettünk belőle. Csodálatos étel volt ez, felejthetetlen íz. Azóta számtalan orosz étteremben ettem, évekig keresve ugyanazt az ízt, de persze sose találtam rá.

Egyszer, az akkor 16 éves fiamtól megkérdeztem, el tudod-e képzelni, mit jelent éhezni?

Csodálkozva rám nézett és azt mondta, ha éhes vagyok, kimegyek a konyhába és kiveszek a hűtőből valamit és eszem. Mondom: de ha nincs hűtő? Akkor lemegyek a közértbe és veszek valamit. Mondom: de nincs közért, nincs utca, nincs hova menni... Anya, mondta, én ezt nem tudom elképzelni. És akkor rájöttem, hogy amit mi átéltünk, azt nem lehet elképzelni és igazából még én sem tudom a mai napig felfogni, hogy is éltük túl ezt az egész szörnyűséget.

Apai ágon a dédmamám, Kohn Hanni.
Semmit nem tudok róla, a képet az egyik nagynénim hagyatékában találtam.

Dédnagyapám, Hanni férje, Schvarcz Leopold, aki 1823-ban született Balassagyarmaton. Óróa annyit tudok, hogy 102 évig élt, és rendkívül egészséges ember volt, halálakor egy foga hiányzott, sose volt beteg. Ez a családi fáma. És úgy halt meg, hogy elaludt. Róla sem tudok többet.

Édesapám legidősebb nővére, Hedi, aki 1895-ben született, és a férje, Kertész Sándor, aki 1893-ban egy szappangyárnak volt a jól kereső ügynöke. Mind a ketten hosszú életet éltek meg, a nagynéném 86 éves volt, a nagybátyám 85 éves korában betegségben halt meg. A nagynéném nem volt beteg, csak nem akart már tovább élni, mert mindkét gyereke és az unokája, akit ő nevelt fel, már nem éltek itthon. Ő is Újpesten született, mint az összes Schvarcz testvér. A férj nem tudom, hol született.

Ez a kép fiatal házasokként készülhetett, 1923-ban.

Három gyerekük volt. Két fiú, egy lány. Az idősebb fiú tizenvalahány éves korában skarlátban meghalt, Tibikének hívták. A másik fiú, Laci, és a középső gyerek Elza. Ők mind a ketten életben maradtak a háború során. Aztán mind a ketten 1945-ben eltávoztak. A fiú ment Amerikába, Elza pedig Ausztriába a férjével.

Erről a házaspárról tudni kell, hogy mindketten a Vöröskereszt égisze alatt zsidómentéssel és nyilasházakban összegyűjtött zsidó nők élelemmel való ellátásával foglalkoztak. Ez az unokanővérem mentette ki édesanyámat és édesapám Margit nővérét is az egyik nyilasházából.

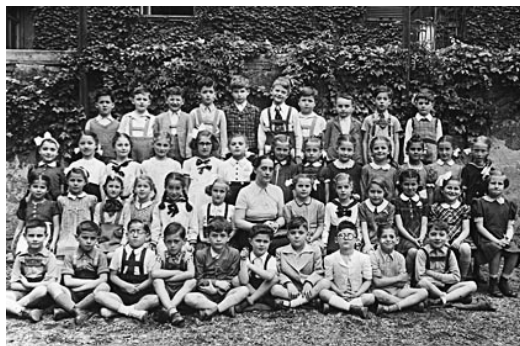
Sándor nagybátyám, édesapám egyik öccse, aki a legszebb férfi volt a családban. Ezt ki is használta. Űn. utazó ügynök volt, nem tudom miben utazott, de feltehetően jól keresett és mint agglégény rendkívül jól élt. Elegánsan öltözött, és nagyon sok barátja lehetett, mert a véletlen folytán megmaradt fényképeken különböző csinos nőkkel látható, szinte mindegyikjükkkel más-más helyeken. Ez a kép pl. Bledben készült 1938-ban.

Ő is munkaszolgálatosként ismeretlen helyen pusztult el.

Az édesapám húga, Margit, aki második férje anyjának a libás üzletében dolgozott. Később átvette az üzletet és 1986-ban bekövetkezett haláláig saját baromfistandja volt a Lehel piacon.

A kép nem tudom mikor készülhetett, de valószínűleg még a háború előtt.

Ez a kép 1942-ben készült, a Hollán utcai zsidó elemi II. osztályáról. Középen Teri néni, a tanító nénink, akit nagyon szerettünk. Ebben az iskolában csak koedukált osztályok voltak, fiúk, lányok vegyesen jártunk.

Felülről a második sorban jobbról a hatodik a gyogyok én.

2002-ben megszerveztünk egy osztálytalálkozót, 58 évvel azután, hogy 1944-ben befejeztük az elemi 4. osztályát. A képen látható 45 gyerekből húszan jöttek össze, Izraelből, Kanadából, Amerikából és természetesen Budapestről. Kiderült, hogy mindenki vitte valamire. Értelmiségi lett a társaság 98 százaléka. És nem is akármilyen. Lett ebből kémikus, költő, pszichológus, egy nagy kanadai cég elnök-vezérigazgatója, számítástechnikus, fizikus stb.

Ez a legcsodálatosabb kép. Édesapám, édesanyám és én 1935 októberében, másfél évesen.

A kép Mohács utcai lakásunk erkélyén készült.

Az édesapám és édesanyám esküvőjén készült 1932 augusztusában. Az édesanyám még nem volt 18 éves, és az apukám 32 éves. 16 év korkülönbség volt köztük.

Tudomásom szerint a templomban ismerkedtek meg, feltehetően az Aréna úti /most Dózsa György út/ zsinagógában és valószínűleg az esküvőjük is ott volt.

Édesapám legfiatalabb húga, aki egy nagyon csinos, szép és mutatós nő volt, a Corvin Áruházban volt elárúsító.

Rengetegen udvaroltak neki, de nemigen vették őt jó módú fiúk feleségül, feltehetően származása miatt. 1944-ben ő is elpusztult.

E kép számomra nagyon szép emléket őriz. Az édesapámmal a Palatinus strandon vagyunk, én körülbelül 6 éves vagyok. Ide jártunk, miután az édesapám a BESZKÁRT-nál /a BKV elődje/ dolgozott mint tisztviselő, és mint ennek a cégnek az alkalmazottja, valamint a közvetlen családtagok jogosultak voltak a Margitszigetre ingyenes belépőre... /annak idején a Margitszigetre nem lehetett csak úgy ingyen bemenni, hanem fizetni kellett/. Így én a gyerekkoromat nagyrészt a Margitszigeten töltöttem az anyukámmal, és vasárnaponként az apukámmal, nyáron meg a Palatinusra jártunk.

A kép 1965-ben készült a háború után apám négy életben maradt testvéréről. Jobbról balra: Margit, a libás, Hedi, aki a legidősebb volt, Örzsi, aki 1960-ban kiszökött az 1956-ban Svédországba disszidált fiához, ő ott is halt meg, Pali, az egyetlen életben maradt fiútestvér.

A kép 1977-ben, a doktorrá avatásomkor készült a Közgazdasági Egyetem aulájában. (Jobbról az első vagyok).

Anyai nagymamám, Pollák Hermina, két kisfiával. A kép kb. 1910-11 körül készülhetett.

A kép 1940-ben készült, Lehel utcai lakásunk folyosóján anyai nagymamámról, és Pali fiáról, édesanyám öccséről, aki szabadságon volt a munkaszolgálatból. 1943-ban ölték meg Ukrajnában.

A kép 1916-ban készült. Ezen szerepel a nagymamám, Pollák Hermina, a nagypapám Weisz Antal, Weisz József, a nagyobbik fiú, anyám, aki itt két éves lehetett, és Pollák Berta, a nagymamám legfiatalabb testvére, aki itt 14 éves lehet. A nagypapám katona volt, gondolom szabadságra jöhetett haza.

Sólyom Olga itt közölt írása eredetileg már megjelent a Pécsi Katalin szerkesztette *Sós kávé - elmeséletlen női történetek* című válogatásban, Novella Kiadó Kft. Budapest, 2007:63-68. Közlésére egyedisége és a kollektív emlékezetben megmaradó személyes identitás-motívumok fontossága miatt vállalkoztunk.

A *Sós kávé* kötet teljes anyaga (angolul és németül is) letölthető innen: <http://esthersbooks.com/hu>